

Павло СТРУГАНЕЦЬ

аспірант,

Тернопільський національний педагогічний університет

імені Володимира Гнатюка

м. Тернопіль, Україна

ОЦІНКА ЯК ЛІНГВОФІЛОСОФСЬКА КАТЕГОРІЯ (НА МАТЕРІАЛІ ФУТБОЛЬНОГО ТЕЛЕРЕПОРТАЖУ)

Ціннісні орієнтири в сучасному соціумі безпосередньо пов'язані з категорією оцінки. Як слушно зауважує Т. А. Космеда, «світ, що пізнається, завжди оцінюється, оцінка – свідчення ступеня пізнаності світу» [2, с. 92]. Пройшовши шлях від поняття до категорії спочатку у філософії, а згодом і в логіці, психології, етнології, мовознавстві, оцінка набула окресленого наукового статусу в парадигмі наукового знання. У мовознавстві трактування оцінки залежить від того, який аспект оцінки розглядає науковець. Тому дослідження ознак оцінки, способів її вербалізації належить до актуальних лінгвістичних завдань.

Мета нашої розвідки – схарактеризувати диференційні параметри оцінки як лінгвофілософської категорії у футбольному телерепортажі. Джерельним матеріалом нашого дослідження слугували репортажі українською мовою на телеканалах (далі ТК) «Футбол 1», «Футбол 2» і телеканалі телерадіокомпанії (далі ТРК) «Україна» під час трансляції футбольних матчів.

Передусім розглянемо трактування оцінки, на які опираємось у дослідженні. За Л. М. Федоровою, категорія оцінки у філософії має такі характеристики: «1) означає найзагальніше поняття – «оцінка», яке пов'язується з будь-яким предметом і ознаками реального світу, з кожним моментом фіксації довкілля; 2) є бінарною, тобто розрахована на протилежні компоненти: позитивна – негативна; 3) кожний компонент бінарної пари характеризується градуальністю: більшою – меншою – найменшою мірою (чи то позитивна, чи то негативна оцінка); 4) містить поняття «норма»: норма оцінок існує у всіх сферах людської діяльності, виробляється соціально й належить до історично змінних понять» [4, с. 116].

Найгрунтовнішу дефініцію оцінки як лінгвістичної категорії наводить О. О. Селіванова, виокремлюючи три компоненти оцінки: 1) оцінка – складник конотативного компонента семантичної структури мовної одиниці, який репрезентує ставлення носіїв мови до позначеного за абсолютною шкалою «добре – нейтрально (байдуже) – погано» і

відносною шкалою «краще – так само добре – так само нейтрально – так само погано – гірше». Оцінка може формувати й денотат значення слова, що створює суперечність у розгляді денотата й конотата оцінних слів; 2) оцінка – це текстова категорія, підпорядкована інформативності або модальності, яка виражає ставлення адресанта (автора), його функції в тексті, дійових осіб, імовірного реального чи модельованого авторською свідомістю гіпотетичного читача до описуваних подій, явищ, осіб, їхньої поведінки за абсолютною шкалою «добре – нейтрально (байдуже) – погано» і відносною шкалою «краще – так само добре – так само нейтрально – так само погано – гірше» з урахуванням інших різновидів аксіологічної модальності; 3) оцінка – це різновид модальності висловлення, який відображає аксіологічний план ситуації, позначеної повідомленням, тобто ціннісну орієнтацію мовця щодо інтеріоризованої події [3, с. 525].

Лінгвістичні дослідження вітчизняних та зарубіжних мовознавців були спрямовані на різнобічне вивчення аспектів оцінки та оцінного значення, оцінної модальності та логіки оцінок (О. А. Івін, О. М. Вольф, Н. Д. Арутюнова); функціональної природи оцінки та її функцій у структурі висловлення чи цілого тексту (О. М. Вольф, І. І. Рахманова, В. Г. Гак); семантико-прагматичних особливостей реалізації оцінного значення (Т. В. Маркелова, Т. А. Космеда); оцінки як типу мовного значення та співвідношення емоційного й оцінного компонентів у структурі значення (В. І. Шаховський, І. В. Арнольд, В. М. Телія); мовних засобів вираження оцінки (Т. І. Вендіна, Н. О. Бойченко, Б. О. Коваленко) [1, с. 23]. Серед нових досліджень необхідно виділити роботи Ю. В. Калужинської «Лексико-словотвірна вербалізація негативної оцінки в мові української газетної періодики початку ХХІ сторіччя» [1] та О. В. Халіман «Грамматика оцінки: морфологічні категорії української мови» [5]. У дослідженнях увиразнено значення мовних одиниць для вираження аксіологічних смислів.

Оцінка – важлива комунікативна стратегія сучасного футбольного телерепортажу. Вагома частка коментаря є суб'єктивним сприйняттям дійсності власне мовцем, що транслює своє бачення на широкий загаль. Саме тому постає потреба у вивченні способів вербалізації оцінки у спортивному телекоментарі та у мові загалом. У футбольному телерепортажі структура оцінки містить такі ж компоненти, як і в інших дискурсах: 1) суб'єкт оцінки (експлікований або імплікований) – особа, соціум, із погляду якого дається оцінка; 2) об'єкт оцінки – особа, предмет, подія, яким приписуються цінності, інакше кажучи, це те, що оцінюється;

3) власне оцінний елемент; 4) основа оцінки («точка відліку») – шкала оцінок, оцінні стереотипи, на які орієнтується мовець [4, с. 118].

Найбільш поширеною є оцінка гравців чи їхніх дій із позитивною та негативною конотацією. Вербалізується позитивне ставлення (знак «+») або ж негативне ставлення (знак «-») до явищ, подій, вчинків, осіб, предметів, ситуацій, що стосуються футболу як спортивної гри. Загалом у мові футболу більшим є репертуар позитивних вербалізаторів, ніж негативних. Особливо яскраво це виражено в оцінній лексиці, яка характеризує дії цілої команди та окремих футболістів: *Вони просто молодці, просто розумнички* (ТРК «Україна», 21.11.17, 21:47); *І знову «Реал» на голову сильніший за «Ювентус», як і рік тому* (ТК «Футбол 2», 03.04.18, 23:15); *Мохамед Салах, не поспішаючи, по-королівськи, розправився з м'ячем* (ТК «Футбол 2», 31.03.18, 16:14); *Шедевр від Кріштіано Роналду!* (ТК «Футбол 2», 03.04.18, 23:07). Використання позитивної оцінки в цілому спрямоване на створення позитивного емоційного тла, гарного настрою, ефекту доброзичливих взаємин. Найвищим же ступенем негативною оцінки можна вважати власне коментаторську реакцію на події, що подається в експресивній манері: *Ну що це за удар?! Це пародія, а не удар!* (ТК «Футбол 2», 03.04.18, 21:59); *Ось так безславно завершується ця атака!* (ТК «Футбол 2», 03.04.18, 22:08); *М'яч по-зрадницьки покинув межі поля* (ТК «Футбол 2», 03.04.18, 23:02); *Це катастрофа, а не «Лас-Пальмас», це ганьба, а не команда!* (ТК «Футбол 1», 08.04.18, 14:48).

Отже, оцінка у футбольному телерепортажі задіяна згідно з мовними текстотвірними принципами і безпосередньо залежить від ситуації на полі під час футбольного матчу. Оцінний компонент здебільшого зведений до вербалізації двох протилежних оцінок – позитивної і негативної. Перспективу дослідження вбачаємо у виявленні особливостей реалізації прагмалінгвістичних завдань сучасного телерепортажу.

Література:

1. Калужинська Ю. В. Лексико-словотвірна вербалізація негативною оцінки в мові української газетної періодики початку ХХІ сторіччя: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Луцьк, 2017. 259 с.
2. Космеда Т. Аксіологічні аспекти прагмалінгвістики: формування і розвиток категорії оцінки: монографія. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2000. 349 с.
3. Селіванова О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава: Довкіля, 2010. 844 с.
4. Федорова Л. М. Категорія оцінки: до проблеми становлення та вираження в слові (на матеріалі метафор газетно-журнальної періодики). Українська мова. 2013. №1. С. 115 – 121.

5. Халіман О. В. Граматика оцінки: морфологічні категорії української мови: монографія / передне слово, наук. ред. Т. Космеди. Харків: Майдан, 2019. 458 с.

Христина КОЛІСНИК

*Аспірантка,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна*

СВІТОГЛЯДНІ ТА ЕТИЧНІ ВИМІРИ БІОТЕХНОЛОГІЧНИХ ПРАКТИК

Цивілізаційний розвиток суспільства в ХХІ ст. ґрунтується на новітніх технологічних практиках, які істотно впливають на життя людини, визначаючи нові акценти філософських запитів. Виникає потреба осмислити потужні можливості та ризики, які пов'язані з такими практиками. В їх системі особлива роль належить новітнім біотехнологічним практикам, які виникли у сучасній фундаментальній науці, досить широко використовуються в житті людини, змінюючи його. Постають питання про специфіку та всебічну оцінку таких практик, оскільки людина є не лише їх суб'єктом, а й об'єктом. Пошук відповідей передбачає вивчення перспектив людини в генетично модифікованому світі. Отже, актуальним є дослідження новітніх біотехнологічних практик в соціопрактичному, культурно-цивілізаційному та світоглядно-етичному аспектах [2].

Істотний вплив на людину та її життєдіяльність новітніх біотехнологічних практик виявляється з кінця ХХ ст., коли постають складні проблеми світоглядного, методологічного та етичного характеру, пов'язані з ними. Слід зауважити, що новітні біотехнологічні практики у їх втіленні виявляють суперечливість. З одного боку, їх впровадження має на меті створення нових підходів у лікуванні хвороб людини, створення рослин або тварин з бажаними властивостями тощо. Тобто, виявляються можливості біотехнологічних практик на користь людині, що створює підґрунтя для зростання їх соціальної значущості. А з іншого, біотехнологічні практики здатні спричинити складні проблеми в бутті людини. Виникає спектр питань, зокрема про стан довкілля та власне людини, до яких можуть призвести ці практики у ближчій та довгостроковій перспективі [4].